

7. osztály

Tanári példány

4. alkalom

1. Írd a szavak mellé a megfelelő számot! Húzd alá azokat, amelyek mellé két szám is írható!

1 = egyszerű, toldalék nélküli szó, 2 = egyszerű, toldalékos szó, 3 = összetett, toldalék nélküli szó, 4 = összetett, toldalékos szó

1. keres	2. peres	4. rajzszöggel	2. füzet
1,2. villám	3. bankbetét	1. sarló	1. kicsi
4. gazdasszonyt	2. állvány	1,2. fogat	2. egri
1. füzet	3. párnahuzat	3. léghajó	1,2. köröm
3. fejdísz	4. repülőgépből	1,2. szemét	3. rémhír

2. Alkoss olyan összetett szavakat, amelyeknek soronként ugyanaz az előtagja!

a. ló -: verseny, darázs, pata

c. egér -: fogó, lyuk, út

b. macska -: kaparás, köröm, nyelv

d. csiga -: lépcső, tészta, vonal

3. Sorold be a következő szavakat a megfelelő oszlopba!

Ágié, festik, figyelj, gondos, gyorsan, hallgat, jogász, kéri, körtét, lépne, ötödik, pécsi, tollak, utcán, vidámabb

szótő + képző	szótő + jel	szótő + rag
<ul style="list-style-type: none">gondos, hallgat, jogász, ötödik, pécsi	<ul style="list-style-type: none">Ágié, figyelj, lépne, tollak, vidámabb	<ul style="list-style-type: none">festik, gyorsan, kéri, körtét, utcán

4. Keresd meg, hogy melyik szóhoz melyik számsor tartozik! Vigyázz nem minden számsornak van párja, és több szóhoz is tartozhat ugyanaz a számsor! Írd a négyzetbe a megfelelő betűjelet! (szótó: 1, képző: 2, jel: 3, rag: 4)

D fészülhet

A. $1 + 2 + 3 + 4$

E elszaladjunk

B. $1 + 2 + 3 + 3 + 4$

F társaké

C. $1 + 3 + 2$

A boldogságomban

D. $1 + 2 + 2$

E elolvasnátok

E. $1 + 1 + 3 + 4$

A oltásokról

F. $1 + 3 + 3$

B fényesebbeket

G. $1 + 4 + 3$

Nincs párja: C, G

5. Függőleges vonalakkal bontsd szóelemekre a következő szavakat! Írd a vonalakra az elemeket számozással! (szótó: 1, képző: 2, jel: 3, rag: 4)

a. beszélgetésekről: $1+2+2+3+4$

d. készítendő: $1+2+2$

b. hangosabbakat: $1+2+3+3+4$

e. feltartva: $1+1+2$

c. lányoké: $1+3+3$

f. tolltartómtól: $1+1+2+3+4$

6. Mászt jelent, ha másképp választod el. Mindkét elválasztási módhoz írd példamondatot!

borzalom, legelőre, vezérelve

bor-za-lom: Borzalom, ami veled történt. borz-a-lom: A borzalom a föld alatt található.

le-ge-lő-re: A legelőre hajtották ki az állatokat. leg-e-lő-re: Legelőre állj a sorban!

ve-zé-rel-ve: Egy hirtelen ötlettő vezérelve elmentem moziba.

Ve-zér-el-ve: Osztályunk vezérelve: mindenki egyenlő!

7. Húzd alá a helytelenül elválasztott szavakat! Írd le őket helyesen elválasztva!

ki-lo-gramm, a-u-tog-ram, mono-gram, me-cha-ni-ka, pec-hes, ugya-nis, e-gye-nes, far-kas-prém, Vesz-prém, ta-név, ma-nézs, konf-lis, kon-flik-tus, We-öres, Beö-thy, visz-szeres, vissz-ér-cso-mó, fe-lemelő, fe-le-se-lő, lajs-trom

Javítás: mo-nog-ram, pe-ches, u-gyan-is, Veszprém, tan-év, konf-lik-tus, Weö-res, vissz-e-res, fel-e-me-lő, lajst-rom

8. Az alábbi szavak közül írd le elválasztva azokat, amelyekre az összetett szavakra vonatkozó szabály érvényes!

Veszprém, legalább, vasút, felakad, parkőr, kicsi, fogorvos, leveles, nyugágy, lemér, esernyő, kihív, megóv, távirat, levelez, felad, legény, felejt, legelő, szétoszt

leg-a-lább, vas-út, fel-a-kad, park-őr, fog-or-vos, nyug-ágy, le-mér, es-er-nyő, ki-hív, meg-óv, táv-i-rat, fel-ad, leg-el-ső, szét-oszt

9. Alkosd meg a szavak segítségével a közmondásokat, majd írd le a jelentésüket!

a. anyja, a, az, érti, gyereknek, néma, se szavát

Néma gyereknek anyja se érti a szavát.

Jelentése: Aki nem mondja el, hogy mi bántja, annak nem tudnak segíteni.

b. érsz, járj, lassan, tovább

Lassan járj, tovább érsz.

Jelentése: Lassan, megfontoltan többre megyünk.

c. a, a, az, igen, kalitka, kedves, kinek, madár, ritka

Az a madár igen ritka, kinek kedves a kalitka.

Jelentése: Kevés ember szereti, ha korlátozzák a szabadságát.

10. Olvasd el a szöveget, majd oldd meg a feladatokat!

Neveink eredete

1. A népvándorlás hun, germán, török népeinél egyelemű név volt szokásos, és a volt római provinciákban is ez a névhasználat vált uralkodóvá. A kereszténység első századaiban még szerte Európában használták a germán, szláv, kelta, török neveket is, bár a bibliai nevek sem voltak ismeretlenek.
2. A honfoglaló magyarság is természetesen egyelemű neveket használt. Ezeknek a neveknek egy része eredeti magyar név volt, másik része egyházi (bibliai), eredeti vagy becézett alakban, harmadik csoportja pedig ismeretlen eredetű, rendszerint egytagú szó és ennek továbbképzései.
3. Első magyar neveink a IX. századból valók. Ezek közül számos valódi személy neve, más részük mondati alaké. Sok személynév maradt fenn helyneveinkben. A magyarság helynévadására jellemző volt egy jó ideig, hogy a helységet egy birtokos névvel jelölte meg: Egyek, Szend, Debrecen, Karcag, Szoboszló. Lehetséges, hogy ez a névadási mód még a nomád korból származott, mikor a személyeket (törzsfőket, nemzetségfőket) a változó szálláshelyeken név szerint keresték, illetve ideiglenes szálláshelyét pusztá nevével jelölték meg. Később a pusztá személynévekből alakult helynévadást felváltotta az új rendszer. Az új településnevekben a birtokos névéhez még odafűzték a -laka, -háza, -földe, -szállása stb. birtoklásra, lakásra utaló utótagokat. Mivel ezek a települések is zömükben a középkorban keletkeztek, számos régi személynévet őriznek nevükben.
4. Az első korszaktól (IX-X.sz.) csak az előkelők nevét ismerjük. A korai úri nevek egyik csoportja török eredetű. Ilyesféle nevek Ajtony (arany), Tas (kő), Tüghütüm-Tétény (fejedelem), Tömör (vas), Kartal (sas), Bese (kánya), Torontál (héja), Teke-Tege (kos), Jutas (ínyenc), Üllő (fejedelem). Női név csak kevés maradt fenn ebből a korból. Török eredetű a Karoldu (fekete menyét), és Sarolta (fehér menyét), finnugor tövű az Emesü (em „anya, nőstény” + s képző); Emese alakbak újították fel a XIX. században. Az Enéh mondati női név (Hunor és Magor anyja) azonos az ünő-vel, jelentése: szarvastehén. Ebből alkotta feltehetőleg Vörösmarty a ma is használatos Enikő nevet.
5. A XI. századtól kezdve már elég sok adatunk van a nemesi, a XII. századtól pedig a nemesi és szolganevekre egyaránt. Névadásban nincs lényeges különbség nemesek és szolgák között. A szolgák a XI-XIII. században még többségükben a pogánykori névadási formákat őrzik, és csak a XIV-XV. században válik náluk is uralkodóvá, szinte kizárólagossá a keresztény név. Ami a nevek jelentésében megnyilvánuló különbséget illeti, a nemesség főleg harccal, méltósággal, tisztséggel összefüggő nevet kapott, a szolgák pedig a földműveléssel, az állattenyésztéssel, a mesterséggel kapcsolatos vagy jellemző megkülönböztető neveket viselték.

a. Hogyan csoportosíthatjuk a honfoglalás kori magyar személynéveket?

eredeti magyar nevek, bibliai nevek, ismeretlen eredetű nevek

b. Milyen középkori névadási gyakorlatnak köszönhető a Debrecen név?

Debrecen a nevét egykori birtokosáról kapta.

c. A szöveg alapján állapítsd meg, hogy melyik szavunk keletkezett később:
Karcag vagy Pálháza?

A -háza utótagú helyneveink időben később jöttek létre. A birtokos névéhez szokássá vált a -háza utótagot odafűzni.

d. Rendezd csoportba az első bekezdés népségeit a hangrendjük alapján!

- magas hangrendű népnév: török
- mély hangrendű népnév: hun, szláv
- vegyes hangrendű népnév: germán, kelta

e. Foglald mondatba a *puszta* szót más-más jelentésben!

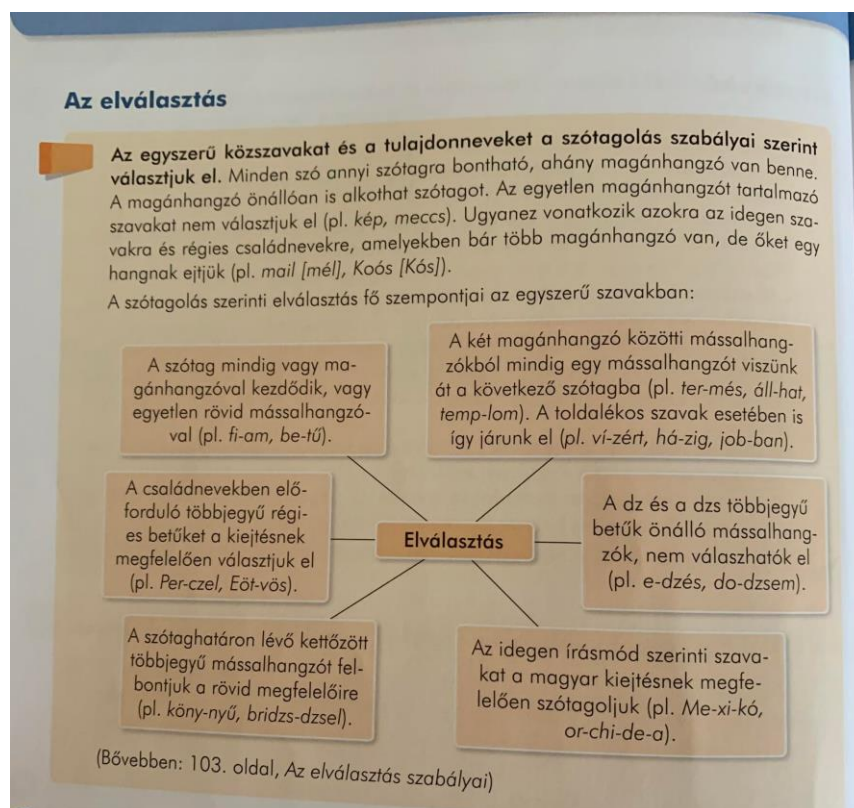
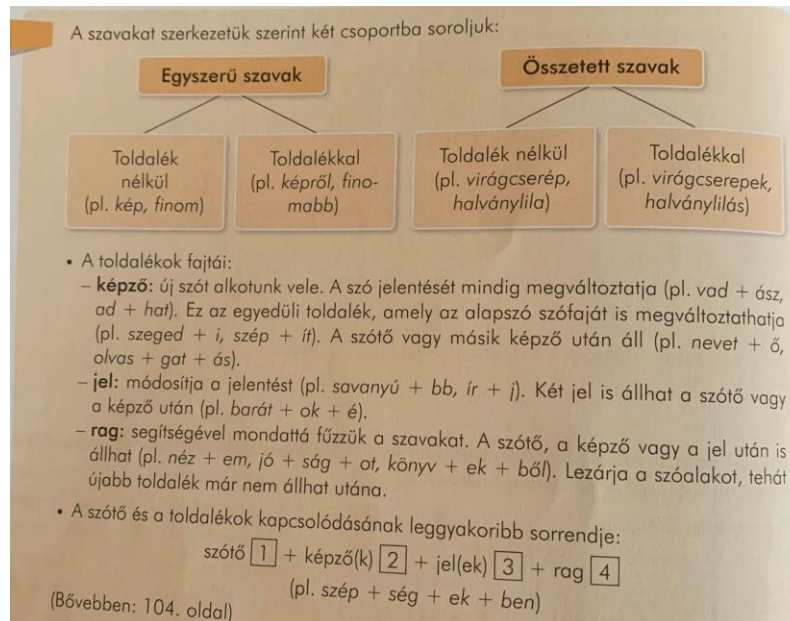
- **puszta (főnév)** A puszta füves, sík terület, ahol állatokat legeltetnek.
- **puszta (melléknév)** A kiránduláson a puszta földön aludtunk, mert nem vittünk sátrat.

Keress egy-egy példát a második bekezdésből! Írd a megfelelő helyre a szavakat!

- **összetett szó:** honfoglaló, egyelemű, egyházi, rendszerint, egytagú, továbbképzései
- **egyszerű, toldalék nélküli szó:** a, is, egy, magyar, név, volt, pedig, szó, és
- **egyszerű szó, csak képzővel ellátva, rag és jel nélkül:** magyarság, bibliai, eredeti, becézett, ismeretlen, eredetű

Kiegészítés a feladatlaphoz:

- A feladatlap a szóalaktan és az elválasztás tananyagrészekkel foglalkozik.
- Itt érdemes közösen dolgozni a gyerekekkel, és minden szabályt átbeszélni, ha kell vázlatosan leírni:
 - szótó, képző, jel, rag fogalma, tulajdonságaik
 - Az elválasztás szabályai: egyszerű szavak elválasztása, összetett szavak elválasztása, régies családnevek elválasztása, idegenszavak elválasztása.
- A szövegértés nehéz, több időt adjunk rá! A szövegre vonatkozó feladatokra a választ egyedül fogalmazzák meg, a saját szavaikkal. A nyelvtani feladatokat közösen is meg lehet oldani. Célszerű a táblára írni a helyes megoldást a feladatok ellenőrzésekor.

Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el.

Főbb szempontok:

- Az elő- és az utótag elválasztására a szótagolás szabályai vonatkoznak (pl. tér-e-rő, kis-asz-szony).
- Az igekötős igéket és a leg- előtaggal ellátott szavakat is az összetétel határán választjuk el (pl. meg-áll, leg-al-só).